

РЕГІОНАЛЬНА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК НА ПРИКЛАДІ РАДИ ЄВРОПИ

Онуфрій С. А.,

студентка 6 курсу юридичного ф-ту

ДВНЗ УжНУ, напряму підготовки 8.03020201 «Міжнародне право»

Європейський Союз характеризується відсутністю цілісного механізму захисту прав людини як такого. Національну систему захисту прав людини, яка функціонує в державах-членах, доповнює система захисту на рівні Євросоюзу. Окрім цього, захист прав і свобод людини здійснюється в рамках Ради Європи, учасниками якої є всі держави – члени Євросоюзу, тому актуальним для дослідження є питання становлення та розвитку системи забезпечення та захисту прав жінок в рамках Ради Європи, внесок організації у розробку основних міжнародно-правових документів в області захисту прав жінок, забезпечення реалізації цих документів, сприяттні поінформованості міжнародної спільноти стосовно існуючих проблем, пов'язаних із правами жінок. Ідея рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків вперше у Європі була зафіксована у Римських договорах 1957 р., у Маастрихтському договорі 1992 р.¹, в Амстердамському договорі 1997 р., у Хартії фундаментальних прав ЄС 2000 р. Пізніше у Лісабонському договорі 2007 р.² Окрім того, низка резолюцій Європейського Парламенту та директив і резолюцій Ради Міністрів ЄС містять інформацію про потреби гендерних перетворень і визначають норми стосовно їх забезпечення.

З 1990-х років Рада Європи активно виступає на захист жінок від гендерного насильства, а саме шляхом ухвалення Рекомендації (2002)5 щодо захисту жінок від насильства та проведення загальноєвропейської кампанії боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством у 2006-2008 рр. Радою Європи була створена в рамках кампанії проти насильства над жінками Парламентська мережа «Жінки вільні від насильства» 2006-2008 рр.¹ За цей період близько 40 національних парламентів провели понад 200 акцій у всій Європі, спрямованих на засудження насильства стосовно жінок, підвищення рівня обізнаності серед членів парламентів і широкого загалу, зміну законів,

¹ Значимість діяльності Ради Європи в царині прав людини // Бюлетень Центру інформації та документації Ради Європи в Україні. – 1998. – № 1. – С. 8-61.

² Значимість діяльності Ради Європи в царині прав людини // Бюлетень Центру інформації та документації Ради Європи в Україні. – 1998. – № 1. – С. 8-61.

кращого захисту потерпілих та ефективного переслідування винних осіб. За допомогою Резолюції 1635 (2008) Про протидію насильству над жінками, на шляху до Конвенції Ради Європи, Парламентська асамблея вирішила, що із закінченням кампанії не має припинитися існування парламентської мережі.¹ Насильство стосовно жінок, зокрема домашнє насильство – одна з найсерйозніших форм порушення прав людини у Європі. Щоденно суттєва кількість жінок і дівчат у країнах Ради Європи страждає від насильства. Жінки часто стикаються з серйозними видами насильства, такими як домашнє насильство, сексуальне насильство, зґвалтування, примусовий шлюб та ушкодження статевих органів. Воно також може бути психологічне та полягати в словесних образах, критиці, ізоляції, погрозах, залякуванні та переслідуванні. Те, що насильство не фізичне, не означає, що воно менш небезпечне. Правопорушники та жертви існують серед усіх верств населення. Страждають не лише потерпілі жінки будь-якого віку та походження, але й діти, що стають свідками насильства. Насильство – наслідок нерівноправності між жінками та чоловіками в суспільстві, його підживлює культура нетерпимості та заперечення. Водночас воно – причина та наслідок нерівних відносин між жінками та чоловіками в суспільстві. В результаті дисбалансу правових можливостей, дискримінація та певне ставлення до жінок ускладнюють їхні можливості уникнути насильницьких ситуацій. Громада та органи влади не завжди сприймають серйозно пережите ними насильство, таким чином ще більше посилюючи їхню вразливість щодо подальшого насильства та навіть вбивств.²

На жаль, насильство стосовно жінок часто вважають приватною справою, і багато жінок не бажають повідомляти про нього, або ж піддаються на вмовляння своїх сімей чи громади. Зниження звітних показників доповнюється поганою організацією розслідувань, судового переслідування та системи покарань. Багато справ не доходять до суду, а якщо і доходять, то кривдники отримують мінімальне покарання. Нечутливе ставлення до жертв під час слідства та судового процесу часто стає причиною повторної віктимізації. Це знеохочує жінок повідомляти про випадки насильства, особливо враховуючи те, що через відсутність

¹ Значимість діяльності Ради Європи в царині прав людини // Бюлетень Центру інформації та документації Ради Європи в Україні. – 1998. – № 1. – С. 8-61.

² Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

достатнього захисту такі повідомлення підвищують ризик наражання жертви на подальше насильство. Домашнє насильство – глибоко травматичний вид насильства.¹ Значна більшість постраждалих – жінки. Як показує дослідження, існує зв'язок між фізичним насильством над дітьми та домашнім насильством над жінками, однак, інші види домашнього насильства, такі як жорстоке поводження з літніми людьми та з чоловіками, менш досліджені. Тоді як деякі чоловіки можуть страждати від домашнього насильства, його частота та жорстокість набагато менші за насильство над жінками, і чоловіки можуть стати жертвами насильства у відповідь на скоєне ними насильство. В більшості випадків кривдники – чоловіки. Фінансові витрати через насильство стосовно жінок високі, орієнтовно 34 мільярди євро на країну Ради Європи щорічно, відповідно 555 євро на душу населення.² Діяльність Ради Європи з протидії всім видам насильства стосовно жінок досягла апогею в 2002 році з прийняттям Рекомендацій (2002) Комітету міністрів, для держав-учасниць щодо захисту жінок від насильства³. В 2005 р. наприкінці 3-го саміту голів держав та урядів держав-учасниць організації прийнято План дій, що започаткував загальноєвропейську кампанію з протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству.⁴ З 2006 по 2008 рр. кампанія Ради Європи вперше поєднала дії європейських урядів, парламентів та місцевих і регіональних органів влади. Оцінення робочою групою проведених державами-учасницями національних заходів показало велику кількість роботи, яку залишилося виконати. В своєму кінцевому звіті про діяльність робоча група рекомендувала Раді Європи прийняти комплексний, юридично обов'язковий правозахисний документ для запобігання та протидії усім формам насильства сто-

¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

² Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

³ Значимість діяльності Ради Європи в царині прав людини // Бюлетень Центру інформації та документації Ради Європи в Україні. – 1998. – № 1. – С. 8-61.

⁴ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

совно жінок¹. У відповідь на отримані відомості та рекомендації, в грудні 2008 р. Комітет міністрів створив Спеціальний міжгалузевий комітет з питань запобігання та боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством (CAHVIQ) та доручив йому підготувати один або більше юридично обов'язкових актів у сфері насильства над жінками та домашнього насильства, приділяючи особливу увагу заходам із захисту та підтримки жертв такого насильства та судового переслідування кривдників. На своєму першому засіданні комітет вирішив, що доречно розробити єдину конвенцію, що поєднає діяльність щодо запобігання та протидії усім видам насильства стосовно жінок та домашнього насильства над усіма членами сім'ї. Конвенцію комітет розробив протягом дев'яти зустрічей, у яких брали участь представники державних органів та інші зацікавлені сторони. Проект тексту був завершений в грудні 2010 року і прийнятий Комітетом міністрів 7 квітня 2011 р. Конвенція була відкрита для підписання на зустрічі міністрів у Стамбулі 11 травня 2011 року.² Стамбульська конвенція Ради Європи – це революційний документ, перший міжнародний юридично обов'язковий акт, потенційно відкритий для будь-якої країни в світі, що забезпечує комплексну низку заходів із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству. Конвенція визнає насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації. Документ передбачає³ встановлення кримінальної відповідальності за конкретні злочини, такі як переслідування, примусовий шлюб, ушкодження жіночих статевих органів, примусове передчасне припинення вагітності та примусова стерилізація. В конвенції також йдеться про підхід, необхідний для ефективного припинення насильства стосовно жінок та домашнього насильства, що закликає всі залучені органи, встанови громадські організації до координованої співпраці. Стамбульська конвенція створює

¹ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

² Handbook for parliamentarians Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) [Електронний ресурс] // Council of Europe. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

³ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int>.

сильний та незалежний механізм контролю та надає парламентаріям особливу роль у контролюванні реалізації конвенції на національному рівні. Парламентська асамблея зобов'язана перевіряти хід реалізації цього документа. Конвенція надає Сторонам комплексну юридичну базу, стратегії та заходи, засновані на найкращому досвіді запобігання та протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Основні цілі вищезгаданої Конвенції полягають у наступному: захист жінок від усіх видів насильства та запобігання, переслідування і викорінення насильства над жінками та домашнього насильства; сприяння викориненню всіх видів дискримінації щодо жінок, сприяння рівноправності між жінками та чоловіками та розширення прав жінок; захист і допомога всім постраждалим від насильства над жінками та домашнього насильства; сприяння міжнародній співпраці, спрямованій проти цих видів насильства; забезпечення підтримки та допомоги організаціям і правоохоронним органам у співпраці між собою з метою запровадження інтегрованого підходу до викоринення насильства стосовно жінок та домашнього насильства.⁹ Конвенція застосовується до всіх видів насильства стосовно жінок, зокрема домашнього насильства. Конвенція застосовується в мирний час та в час воєнних конфліктів. Конвенція пропагує та захищає право кожного на вільне від насильства життя та забороняє всі види дискримінації щодо жінок, яка виявляється у відмінному ставленні до них без об'єктивного та обґрунтованого виправдання. Рівноправність між жінками та чоловіками, як за законом так і на практиці займає центральне місце в припиненні насильства стосовно жінок.¹

Перелік внесених до Конвенції підстав для дискримінації (стаття 4) спирається на статтю 14 Європейської конвенції з прав людини та Протоколу № 12.² Як показує досвід, успішний результат безпосередньо пов'язаний з дійовими особами, такими як поліція, суддівство, соціальні служби, служби охорони здоров'я, жіночі організації, служби захисту дітей та інші партнери, що працюють спільно і координують свої зусилля. Саме тому, конвенція закликає до комплексного набору законодавчих та політичних заходів, що координуються в усіх секторах, для того, щоб права потерпілих були в центрі уваги при проведенні всіх заходів, залучення всіх відповідних суб'єктів, зокрема державні установи, та національні, ре-

¹ International Convention to fight violence against women [Електронний ресурс] // European Commission. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-549_en.htm.

² Протокол N 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_537.

гіональні й місцеві представницькі органи до визнання важливості ролі парламентаріїв і різних законодавчих органів у країнах з федеральним устроєм. В контексті вище викладеного матеріалу, не можливо оминуть увагою наступні факти, а саме, Російська Федерація будучи членом Ради Європи з 1996 р., а також будучи в числі чотирьох держав-членів Ради Європи, які не підписали і не ратифікували Стамбульську конвенцію, яка встановлює кримінальну відповідальність за всі акти фізичного, сексуального чи психологічного насильства в родині, у Державній думі 27 січня 2017 р. схвалено в першому читанні законопроект про декриміналізацію сімейного насильства. Тепер за побиття членів сім'ї можна з легкістю відбутися штрафом або арештом на 15 діб, а не можливим терміном ув'язнення, як це було раніше. Згідно з проектом закону, фізичне насильство по відношенню до родича, яке не спричинило наслідків, буде каратися примусовими роботами до 360 годин, виправними роботами на строк до одного року або адміністративним арештом до шести місяців. До того ж, глава держави підписав закон, який надає право Конституційному суду Росії визначати, чи виконувати вердикти міждержавних органів захисту прав і свобод людини, передусім Європейського суду з прав людини. Генеральний секретар Ради Європи Турбйорн Ягланд, реагуючи на ухвалений в РФ закон, який розширив повноваження Конституційного суду країни по відношенню до вердиктів міждержавних органів¹ захисту прав і свобод людини, зокрема ЄСПЛ, заявив, що Конституційний суд Росії повинен буде гарантувати повагу до Європейської конвенції з прав людини. За його словами, відповідно до статті 46-ї Європейської конвенції з прав людини, всі держави-члени Ради Європи зобов'язані дотримуватися остаточних рішень Страсбурзького суду. «Лише Рада Європи буде в змозі оцінити, чи виконує Росія свої зобов'язання, коли і якщо виникатиме конкретний випадок», – підкреслюється в заяві РЄ.¹² Значною мірою захист прав жінок здійснюється також Європейською соціальною хартією, оскільки правам жінок відведено значну кількість статей, зокрема таких як стаття 4 Право на справедливую винагороду, де сторони зобов'язуються визнати право працюючих чоловіків і жінок на рівну винагороду за працю рівної цінності.

На основі вище викладеного можна підвести наступні підсумки: з 1990-х років Рада Європи активно виступає на захист жінок від гендерного насильства, організація розробляє спільні демократичні та

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Рада Європи. – 1950. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

правові принципи на засадах Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та інших документів із захисту прав людини, зокрема жінок. Революційним етапом в роботі даної організації над захистом та заохоченням всіх прав жінок, а також запобіганням дискримінації стосовно жінок є створення революційного документу в галузі захисту прав жінок, а саме Стамбульська конвенція, перший міжнародний юридично обов'язковий акт, потенційно відкритий для будь-якої країни в світі, що забезпечує комплексну низку заходів із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству. Конвенцією передбачений жорсткий механізм реалізації захисту прав жінок, а також передбачається кримінальна відповідальність за здійснені правопорушення стосовно прав жінок.

Поряд з прагненнями держав-членів Ради Європи до покращення ситуації зі становищем жінок, попри наявні нормативно-правові акти, які регламентують процедуру запобігання насильству стосовно жінок, забороняють дискримінацію за будь-якими ознаками, а також враховуючи вже сформовані в міжнародно-правовій практиці механізми контролю таких порушень, все ще мають місце проблеми із захистом прав жінок, зокрема, в державах-членах Ради Європи.

Науковий керівник: Котляр О.І., доц. кафедри міжнародного права ДВНЗ «УжНУ», к.ю.н., доцент.